

риси менталітету, які дозволили народу вижити попри всі небезпеки, втрати. Юрій Липа, характеризуючи українське суспільство, наголошував на тому, що для українця дуже важливими є родина, рід. Українець є завжди зв'язаний з групою. Характерними рисами українців Ю. Липа називав терплячість, відвагу, передбачливість, скромність, обережність, невідступність від обраної лінії, холодність при невдачах, а ще солідарність та своєрідний демократизм, почуття власної гідності. Потяг до справедливості він вважав «найважливішим рушійним наказом» українців [3]. Названі риси українців показують їх близькість, спорідненість з європейськими народами, а тому цілком природним є прагнення до євроінтеграції. Масові акції протесту в 2004 та 2013–2014 рр. і нинішня боротьба за незалежність продемонстрували багато з тих рис, які називав Ю. Липа. Реальні загрози безпеці народу виявляють основні риси його менталітету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбатенко І. А. Національний менталітет як чинник суспільно-політичного розвитку / І. А. Горбатенко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 22: Політ. науки та методика викладання соц.-політ. дисциплін / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 5. – С. 110–116.
2. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність / М. П. Требін // Укр. соціум. – 2014. – №3 (50). – С. 113–127.
3. Липа Ю. Всеукраїнська трилогія. Т. 1. Призначення України / Ю. Липа. – К. : МАУП, 2007. – 332 с.

Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЯДРО ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Реалізація проголошеного в Україні курсу на формування правової держави і громадянського суспільства може бути досягнута, з одного боку, вдосконаленням законодавства и державного управління та, з другого боку, забезпеченням високого рівня правової культури українських громадян. Поняття правової культури – багатогранне, багатоаспектне. Тому для його філософсько-правового аналізу використовуються різноманітні теоретико-

методологічні підходи [1, с. 48–69]. Серед них: суб'єктивний, діяльнісний, антропологічний, технологічний, соціологічний, аксіологічний та ін.

Так, відповідно до суб'єктивного підходу під правовою культурою розуміється певний ступінь знання законодавства та поваги до норм права. Його прибічниками, на нашу думку, безпідставно обмежують поняття правової культури ставленням людей до правових норм, що дуже звужує поняття правової культури. За його межами опиняються такі суттєві явища, як правовий статус особистості, правова поведінка та ін.

У відповідності з діяльнісним підходом правова культура розглядається як правотворча діяльність. Вона розуміється як процес і результат творчості людини в галузі права. Цим саме з правової культури виключаються інші види юридичної діяльності, наприклад, правозастосовча діяльність або діяльність громадян з підвищення свого правосвітнього рівня тощо.

Антропологічне розуміння правової культури виходить із того, що культура включає в себе все, що створено людиною і характеризує історичність її буття в світі. Виходячи з цього широкого розуміння культури, в науковій літературі можна зустріти досить широкі визначення правової культури. Зразком може бути розуміння правової культури як системи матеріалізованих та ідеальних елементів, що належать до сфери дії права, і їх відбиття у свідомості й поведженні людей.

Виходячи з технологічного підходу, правова культура розуміється як сукупність прийомів, процедур, норм, які історично змінюються і які характеризують рівень правової діяльності, який був досягнутий суспільством. Акцент тут ставиться не на те, що робиться в правовій галузі, а на те, як це робиться.

Не принижуючи значення зазначених підходів до визначення правової культури, ми солідарні з тими вченими, котрі надають перевагу аксіологічному підходу в його розумінні. Даний підхід, який є найбільш розповсюдженим серед вчених, дозволяє поєднати її багатоманітні якості навколо поняття цінності [2, с. 181–182].

Правові цінності складають стрижень ціннісно-нормативних орієнтацій правової культури, слугують головним фактором соціокультурної інтеграції. Найважливішу роль в їх формуванні відіграє правова ментальність українських громадян [3, с. 103–124]. Зміст правової ментальності відображає процес правокультурного розвитку, що проявляється як у характері мислення, так і в образі дії. Він по-своєму унікальний, специфічний і невіддільний від соціальної ментальності. Правова ментальність представлена трьома видами: по-перше, внутрішнім станом особистості, мінливими і симетричними елементами її психіки, по-друге, суб'єкт-суб'єктними і суб'єкт-об'єктними відносинами у сфері правової діяльності, по-третє, результатами даних правових

відносин і діяльності, тобто ментальним правовим середовищем, у якому реально живуть і діють люди і їх соціальні спільноти.

У структурі правової ментальності можна виділити чотири елементи, які розкривають його сутність і утворюють його цілісність. Перший компонент – когнітивний, що включає в себе правовий світогляд і правову свідомість, що обумовлюють правову поведінку особистості. Другий елемент – оцінний, що відображає, яким чином у свідомості особистості і суспільства в цілому опосередковуються правові цінності й якими можуть бути їх ціннісні орієнтації. Третім є комунікативний компонент правової ментальності. Він пов'язаний з правовими традиціями, які характерні для даного типу соціуму. Вони являють собою соціальний досвід, який акумулює правові цінності і передається від одного покоління до іншого в певних просторово-правових межах. Четверта складова – це сенситивний елемент, що характеризує емоції людини і відображає його правову психологію, яка охоплює собою сукупність ціннісних відносин, настроїв, бажань і переживань, характерних для особистості або в цілому для конкретного суспільства.

Сказане дозволяє говорити про те, що правова ментальність – це унікальне правове явище, яке охоплює стиль юридичного мислення і поведінки, юридичні знання і уявлення, характерні для конкретного індивіда і суспільства в цілому, і яке детерміновано індивідуальним і соціальним досвідом. Правова ментальність дає можливість правовій культурі зберегти свою власну ідентичність, не розчинитися у множинних стиканнях з іншими правовими культурами інших товариств. Загальнолюдські, загальноцивілізаційні, етнічні, корпоративні, групові та інші правові цінності складають «генетичний код» правової ментальності, який обумовлює особливості правової свідомості та правової поведінки різних націй, народностей, соціальних груп і окремих індивідів. Через ці цінності правова ментальність формує свій власний неповторний духовний світ, що дозволяє їй розвинути свою внутрішню сутність і аксіологічний зміст. Завдяки цьому ціннісний «генетичний код» правової ментальності виступає ядром правової культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головка та ін.; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2016. – 560 с.
2. Клімова Г. П. До питання про сутність правової культури / Г. П. Клімова // Вісн. нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2013. – № 3. – С. 180–182.

3. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2009. – 352 с.

М. А. Козловець, доктор філософських наук, професор,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОЦЕСИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ VERSUS МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Роки незалежності принесли українському суспільству багато позитивних змін. Утім, не відбулося головного: утвердження новітньої державності, яка б відповідала вимогам часу. Побудову національної держави, як це мало місце в Європі в епоху модерну, ми нині в Україні не спостерігаємо. Не відбулося народження цивілізованих принципів функціонування держави, відповідальної взаємодії влади з народом. Українська держава перестала виконувати свої базові функції. Вона не в змозі належним чином контролювати кордони та міграційні потоки, фінансовий стан справ у суспільстві, якість продуктів харчування і медикаментів, не забезпечує ні обороноздатності, ні економічної незалежності, ні правосуддя, ні соціальної справедливості. Прояви дезорганізації, деструкції й ентропії спостерігаються в усіх владних інституціях. Осмислення, самоусвідомлення державництва українським народом не відбулося в усіх його прошарках і на всіх рівнях: філософсько-політичному, соціально-економічному, психологічному, правовому, ментальному, ідеологічному, інформаційному, конфесійному, оборонному. Для багатьох українців держава не є екзистенційною цінністю, а перетворилась у чисто інструментальну.

Чому ж за двадцять п'ять років незалежності Україна так і не стала ефективною, авторитетною державою, не змогла стати в рівень з іншими державами? Деякі науковці заявляють, що це хвороба росту національного організму, що українська нація надто молода, вона лише формується. Можна все звалити й на «воріженьків», які начебто не дають українцям розбудовувати власну успішну державу. У цьому є певна доля істини, однак перебільшувати значення зазначених чинників не слід. Має рацію В. Маляренко, який стверджує, що нам «бракує відповідних якостей народу та його так званої еліти, які не мають державницьких підходів та національної гідності» [1, с. 6].

Дійсно, якщо шукати причини нашої «недолі», то варто передусім вказати на ті риси національного характеру, які не дають нам успішно розбудову-